

PÕHIKOOLI LÕPUEKSAM
AJALUGU
2014

Hindamisjuhend

- Eksamitööd hinnatakse ainult täispunktides.
- Avatud küsimuste õigeid vastuseid võibolla mitu. Hindamisjuhendis on selliste ülesannete puhul toodud vastuste näiteid, mida pakuvad õpikud. Iga sisult õige vastus tuleb lugeda õigeaks.
- Arutluse hindamiskriteeriumid on esitatud osaoskuste kaupa. Punktide tuleb kanda eksamitöö lk. 2 olevasse tabelisse.

Eksamitöös saadud punktid teisendatakse hinneteks järgnevalt:

68–75 punkti (90–100 %) hinne 5

57–67 punkti (75–89 %) hinne 4

38–56 punkti (50–74 %) hinne 3

15–37 punkti (20–49 %) hinne 2

0–14 punkti (0–19 %) hinne 1

Kogu töös tuleb lugeda õigeaks ka sisult õiged vastused, mida hindamisjuhendis pole antud.

I OSA. ARUTLUS 15 P

Vali teemadest üks ja kirjuta arutlus. Pea meeles, et arutlus peab moodustama seotud terviku sissejuhatuse ja üldistava kokkuvõttega.

Miks õnnestus Eesti Vabariigil 1991. aastal iseseisvuse taastamine?

1. Miks algatati NSV Liidus 1980. aastatel ümberkorraldused?
2. Missugune mõju oli Gorbatšovi reformidel Eestile?
3. Millised olid sinu arvates iseseisvuse taastamise kõige olulisemad sündmused? Too näiteid.
4. Kuidas aitas Moskvast toimunud riigipöördekatse kaasa Eesti iseseisvuse taastamisele?
5. Anna hinnang Eesti iseseisvuse taastamisele.

Demokraatia ja autoritarism Eestis aastatel 1918–1940

1. Mis tunnused iseloomustasid demokraatlikku Eestit aastatel 1918–1934?
2. Mis olid 1934. aasta riigipöörde põhjused?
3. Milles seisnes vaikiv ajastu?
4. Miks sattus 1930. aastate lõpus Eesti iseseisvus ohtu?
5. Anna hinnang Eesti Vabariigi arengule aastatel 1918–1940.

Miks asendus maailmasõdade vahel demokraatia osas Euroopa riikides diktatuuriga?

1. Mille poolest erinevad demokraatia ja diktatuur?
2. Miks oli pärast I maailmasõda demokraatia Euroopas valitsev?
3. Millised olid diktatuuride tekkimise põhjused? Too näiteid.
4. Miks suutis osa riike demokraatia säilitada? Too näiteid.
- 5., Miks asendus osas Euroopa riikides demokraatia diktatuuriga. Tee järeldused?

Milles seisnes külm sõda?

1. Mida nimetatakse külmaks sõjaks?
2. Mis olid külma sõja põhjused?
3. Milles avaldus külm sõda? Too näiteid külma sõja erinevatest valdkondadest.
4. Missugust külma sõja kriisi pead kõige ohtlikumaks? Põhjenda.
5. Mille tõi kaasa külma sõja lõpp?

Arutluse hindamine (15 p)

Töö struktuur (2 punkti)

- 0 – töö ei ole struktureeritud, esitatud on ainult teemaarendus;
- 1 – töö on struktureeritud, kuid ülesehitus ei ole loogiline: puudub sissejuhatus või kokkuvõte;
- 2 – töö ülesehitus on tervik (sissejuhatus, teemaarendus, kokkuvõte).

Teema avamine ja analüüs (4 punkti)

- 0 – töö ei ole teemakohane, tekstis esitatu on seostamata võitekst on nõutust lühem;
- 1 – töö vastab teemale, kuid on lihtsakoeline jutustus;
- 2 – teema on avatud pealiskaudselt ja ühekülgsest, põhineb valdavalt näidetel;
- 3 – teema on avatud piisavalt, töö on kirjeldav-jutustav;
- 4 – teema on avatud põhjalikult, analüüs põhineb võrdlusel ja põhjus-tagajärg seostel.

Ajastu tundmine, orienteerumine ajas (2 punkti)

- 0 – õpilane asetab sündmused valesse ajajärku;
- 1 – õpilane orienteerub ajastus, ajab segamini sündmuste toimumise järjekorra või toob sisse mõned käsitletavas ajas mitte toimunud sündmused;
- 2 – õpilane orienteerub ajas adekvaatselt.

Faktid (3 punkti)

- 0 – töös on rasked factivead, näiteid/fakte pole esitatud;
- 1 – faktid pole teemaga seotud, töös on mõned kergemad factivead;
- 2 – esitatud on üksikud teemaga seostatud faktid;
- 3 – fakte on esitatud piisavalt.

Järeldused ja hinnangud (2 punkti)

- 0 – järeldused ja hinnangud puuduvad, ei ole teema- või asjakohased;
- 1 – kirjutajal on oma seisukoht, kuid seda ei ole põhjendatud;
- 2 – kirjutajal on oma seisukoht, mis on argumentide ja näidetega põhjendatud.

Õigekiri ja stiil (2 punkti)

- 0 – teksti sõnastus ja õigekiri on puudulik, esinevad tõsised kirjavead;
- 1 – esineb üksikuid sõnastus- ja õigekirjavigu;
- 2 – teksti sõnastus ja õigekiri on korrektsed.

II OSA. KÜSIMUSED. 60 P

EESTI AJALUGU 27 p

I. Eesti 1918–1944 10 p

1. Vabadussõda (1918–1920) 3 p

1.1. Mis riigiga sõlmis Eesti Vabariik Tartu rahulepingu? 1 p

Nõukogude Venemaa või Venemaa SFNV (Sotsialistlik Föderatiivne Nõukogude Vabariik) või Vene SFNV või Venemaa.

1.2. Põhjenda kahe argumendiga, miks oli Tartu rahu Eesti jaoks tähtis. 2 p

Vajalik on kahe erineva argumendi esitamine.

Võimalikud vastusevariandid: leping lõpetas sõja (Vabadussõja), Eesti piirid pandi paika, tagas Eestile soodsa idapiiri ning lahendas mitmed majanduslikud (varade jaotamise) probleemid. Nõukogude Venemaa tunnustas tingimusteta Eesti iseseisvust ja loobus igaveseks ajaks kõigist varasematest õigustest Eesti suhtes. Tartu rahu oli olulisim välisleping kogu omariikluse ajaloos.

2. Eesti Vabariik 1920–1939 4 p

2.1. Kirjuta selgituse järele mõiste või isiku nimi? 4 p

Nimede õigekiri peab olema laitmatu. Kui perekonnanimi on õige ja eesnimi vale, siis lugeda vastus valeks.

1934. aasta riigipöördele järgnenud ajajärk – ***vaikiv ajajärk või vaikiv ajastu***

Eesti sõjavägede ülemjuhataja Vabadussõjas – ***Johan Laidoner või Laidoner***

Mitmekordne riigivanem, ajalehe Postimees peatoimetaja – ***Jaan Tõnisson või Tõnisson***

Asutava Kogu reform, mille käigus riigistati mõisnike maavaldused – ***maareform või maaseadus***

3. Eesti Teise maailmasõja ajal 1939–1945 3 p

3.1. Kirjuta antud aastaarvud õige sündmuse ette. Üks aastaarvudest tuleb kirjutada kahte kohta. 2 p (4–5 õiget 2 p; 2–3 õiget 1 p)

Aasta	Sündmus
1939	Teise maailmasõja algus
1944	Jüri Uluots nimetas ametisse Eesti Vabariigi valitsuse, mille peaministriks oli Otto Tief
1940	Eesti liideti Nõukogude Liiduga
1941	Saksa okupatsiooni algus Eestis
1939	Baaside lepingu sõlmimine

3.2. Vali eelnevast ülesandest üks sündmus ja selgita selle sündmuse tähtsust Eesti ajaloos. 1p
Sündmus ja põhjendus peavad olema kooskõlas.

Sündmus: **Baaside lepingu sõlmimine**

Tähtsus: **Eestisse toodi võõrväed / NSVL väed. Baaside rajamine lõi eelduse Eesti liitmiseks NSV Liiduga. Pärast lepingu sõlmimist lahkusid Eestist baltisakslased või lepinguga kaasnes valitsuse vahetus vms.**

II. Eesti 1944–1991 10 p

1. Massirepressioonid. 2 p

1.1. Miks on fotol esitatud kuupäevad olulised Eesti ajaloos? 1 p

Neil kuupäevadel toimusid küüditamised.

NB! Massirepressioonid ei ole viiteta küüditamisele piisav vastus.

1.2. Mis oli nõukogude võimu eesmärk massirepressioonide elluviimisel? 1 p

Sundida inimesi koostööle nõukogude võimuga või hirmutada inimesi. Näidata nõukogude võimu kõikvõimsust. Lõigata ära nõukogudevastaste jõudude legaalne toetajaskond. Hävitada metsavendade liikumine. Sundida inimesi kolhoosidesse astuma vms.

2. Plaanimajandus. 2 p

2.1 Nimeta plaanimajanduse üks tunnus ja üks tagajärg. 2 p

Tunnus: *tcentraliseeritud juhtimine/rasketööstuse eelisarendamine/viisaastakud/ühiskondlik omandivorm/tööpuudust pole/riik määrab toodete hinnad vms.*

Tagajärg: *madal elatustase/tarbekaupade defitsiit/looduse reostamine/eraomandi likvideerimine/põllumajanduse kollektiviseerimine vms.*

3. Eesti iseseisvuse taastamine. 2 p

3.1. Milline väide (A,B või C) iseloomustab liikumise tegevust? Kirjuta väite ees olev täht liikumise ette. 1 p

kodanike komiteede liikumine – eesmärk oli Eesti iseseisvuse taastamine

MRP-AEG – nõudsid Hitleri-Stalini sobingu avalikustamist

Interliikumine – pidas Eestit Nõukogude impeeriumi lahutamatuks osaks

3.2. Missugune eelmises ülesandes toodud liikumistest mõjutas sinu arvates kõige enam Eesti saatust? Miks? 1 p

Valik ja põhjendus peavad olema kooskõlas.

Liikumine: ***kodanike komiteede liikumine***

Põhjendus: ***koondas rahvuslikud jõud jne.***

Võimalikud näited:

MRP-AEG tõi esile Eesti ajalugu oluliselt mõjutanud sündmuse või see organisatsioon saavutas lõpuks maha vaikitud tunnustamise jne.

Interliikumine näitas võimalikku ohtu Eesti iseseisvustootlusele jne.

4. Balti kett. 4 p

4.1. Mis riikide pealinnu ühendas Balti kett? 1 p

Tallinn-Riia-Vilnius. Piisab Tallinn ja Vilnius, ei piisa Tallinn ja Riia või Riia ja Vilnius.

4.2. Balti keti üks korraldaja oli Eestimaa Rahvarinne. Kes juhtis seda organisatsiooni? 1 p

Savisaar või Edgar Savisaar (eesnimi peab olema õigesti kirjutatud).

4.3. Miks toimus Balti kett 23. augustil 1989? 1 p

23. augustil 1939, s.o 50 aastat tagasi kirjutati alla Molotovi - Ribbentropi pakt.

4.4. Miks Balti kett oli oluline Eesti iseseisvuse taastamisel? 1 p

Ühendas eestlasi, näitas Eesti ühtsust, näitas Eesti ühiskonna valmisolekut ühiselt tegutseda vms.

III. Eesti Vabariik 1991–2004 7 p

1. Milliste rahvusvaheliste organisatsioonidega liitus Eesti Vabariik 1991. ja 2004. aastal.

Kirjuta organisatsiooni nimi ja üks peamistest tegevusvaldkondadest. 4 p

1991

Organisatsioon: **ÜRO**.

Tegevusvaldkond: *ülemaailmse rahu ja julgeoleku säilitamine või rahvusvaheline koostöö/ inimõiguste tagamine vms.*

2004

Organisatsioon: **NATO**

Tegevusvaldkond: *kollektiivkaitse või julgeolekualane koostöö vms;*

Organisatsioon: **Euroopa Liit**.

Tegevusvaldkond: *liikmesriikide majanduslane koostöö või ühine rahapoliitika vms.*

2. 1992. aastal toimusid Eesti Vabariigis Riigikogu ja Presidendi valimised. 2 p

2.1. Kes sai taasiseseisvunud Eesti Vabariigi esimeseks presidendiks? 1 p

Meri/Lennart Meri/Lennart Georg Meri. Eesnimi peab olema õigesti kirjutatud.

2.2. Kes sai Riigikogu valimiste järel peaministriks? 1 p

Laar/Mart Laar. Eesnimi peab olema õigesti kirjutatud.

3. 1994. aasta juulis sõlmiti Moskvast Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni vahel leping.

Missugune oluline sündmus pidi toimuma hiljemalt 31. augustil 1994. aastal? 1 p

Vene vägede väljaviimine Eestist.

XX SAJANDI AJALUGU 33 p

IV. Maailm kahe maailmasõja vahel 8 p

1. Rahvusvahelised organisatsioonid. 2 p

1.1. Nimeta rahvusvaheline organisatsioon, mis asutati Esimese maailmasõja järel Pariisi rahukonverentsil. 1 p

Rahvasteliit.

1.2. Nimeta selle organisatsiooni tegevuse üks eesmärk. 1 p

Rahu tagamine või tüliküsimuste rahumeelne lahendamine/sõja ennetamine vms.

2. Majanduskriis. 3 p

2.1. Nimeta 1929. aastal alanud majanduskriisi üks põhjus ja üks tagajärg. 2 p

Põhjus: **kaupade ületootmine, maailmamajanduse kohanematus, vale majandamine vms.**

Tagajärg: **riigi sekkumine majandusellu/ ulatuslike ümberkorralduste läbiviimine, demokraatia asendumine diktatuuriga, majanduselu elavdamine sõjatööstuse arendamise abil vms.**

2.2. Kuidas nimetati president F. D. Roosevelti algatatud USA majanduskriisi ületamise tegevuskava? 1 p

New Deal või Uus kurss.

3. Kas sinu arvates soodustasid diktatuuride kujunemist Euroopas enam Esimese maailmasõja tagajärjed või suur depressioon. Vali ja tähista üks sündmustest ning põhjenda oma valikut. 1 p

Otsustus ja põhjendus peavad olema kooskõlas. Kui valikut ei tehta ja esitataks ainult põhjendus või tehakse ainult valik ja põhjendust ei esitata, siis punkti ei anta.

4. Sobita antud nimed (1-3) ja märksõnad (4-6) diktatuuririikide Itaalia, NSV Liidu ja Saksamaaga. Kirjuta õiged numbrid tabeli vastavatesse lahtritesse. (Kõik õiged 2 p; 3–5 õiget 1 p) 2 p

Itaalia	NSV Liit	Saksamaa
2; 4	3; 5	1; 6

V. Teine maailmasõda 1939–1945 10 p

1. Teise maailmasõja eellugu ja käik. 5 p

1.1 Mis riike iseloomustavad tabelis toodud väited? Kirjuta iga väite järel riigi nimi ja kaardil antud number. (1 p riigi nimetus ja number kaardil)

Iseloomustav väide	Riik	Nr kaardil
1. Sellest riigist sai anšlussi tulemusel Saksamaa ohver	Austria	18
2. Selle riigi saatus otsustati Müncheni konverentsil.	Tšehhoslovakkia (Tšehhi ei ole piisav)	15
3. Saksamaa kallaletungi sellele riigile loetakse Teise maailmasõja alguseks.	Poola	8
4. NSV Liidu sõda selle riigiga nimetatakse Talvesõjaks.	Soome	1
5. Selle riigi territooriumil avati 1944. aastal teine rinne.	Prantsusmaa	16

2. Kirjuta selgituse järel mõiste? 2 p

Juutide massiline hävitamine Teise maailmasõja ajal – **holokaust**

Dokument 1941. aasta augustist, mille alusel algas Hitleri-vastase koalitsiooni moodustamine – **Atlandi Harta**

3. Teise maailmasõja ajal toimus kolm Hitleri-vastase koalitsiooni juhtide kohtumist. Mida nendel konverentsidel otsustati. Kirjuta sobiva otsuse ees antud täht (A, B, C või D)

konverentsi nime ette. Üks otsus jääb üle. 3 p

C Teherani konverents

A Jalta konverents

D Potsdami konverents

VI. Külma sõda. NSVL ja idabloki lagunemine 10 p

1. Otsusta, missugused külma sõda iseloomustavad väited on õiged, missugused on valed. Märki tabelisse + õiged väited, – valed väited. (5 õiget 2 p, 3–4 õiget 1 p) 2 p

Väide	+/-
1. Marshalli plaan takistas kommunismi levikut maailmas.	+
2. Trumani doktriini realiseerimine aitas Ida-Euroopas võimule kommunistid.	-
3. Kuuba kriisi ajal löid lääneriigid õhusilla, mida kasutati toiduainete ja kütuse transpordil.	-
4. Teise maailmasõja võitjariigid moodustasid 1945. aastal ÜRO.	+
5. Prantsusmaa ja Saksamaa vahel lasus külma sõja ajal raudne eesriie.	-

2. Sõjalised blokid. 3 p

2.1. Missuguse sõjalise bloki asutasid külma sõja ajal lääneriigid, missuguse Ida-Euroopa kommunistlikud riigid? 2 p

Läänderiigid: **NATO või Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon**

Kommunistlikud riigid: **VLO või Varssavi Lepingu Organisatsioon**

2.2. Missuguse sõjalise bloki põhikirja artiklist 5 on alljärgnev katkend võetud? 1 p

NATO

3. Nimeta muutusi, mis toimusid idabloki riikide majanduses ja poliitikas pärast kommunistlike režiimide kokkuvarisemist. 2 p

Majandus: **üleminek turumajandusele, majanduse liberaliseerimine, eraomanduse arendamine, riigi osa vähendamine majanduses, erastamine või väliskapitali kaasamine vms.**

Poliitika: **üleminek demokraatlikule korrale, demokraatliku valimissüsteemi arendamine, lõimumine Euroopaga või riikide lagunemine (Tšehhoslovakkia, Jugoslaavia) vms.**

4. Milles seisnes perestroika? Esita iga valdkonna kohta üks näide. 3 p

Avalikustamine ehk glasnost. Näide: **sõnavabaduse avardumine, salastatuse vähendamine, tsensuuri leevenemine, sallivuse kasv või ajaloosündmuste tõepärasem käsitlemine vms.**

Uut moodi mõtlemine välispoliitikas. Näide: **suhete parandamine lääneriikidega, desarmeerimine, sõja lõpetamine Afganistanis, vägede väljaviimine Ida-Euroopast, VLO**

tegevuse lõpetamine, Saksamaa ühinemise toetamine või Nõukogude-Hiina suhete parandamine vms.

Poliitilise elu reformimine. Näide: *kommunistliku partei mõju nõrgenemine, presidentaalse korra kehtestamine, mitme kandidaadiga valimised või erakondade (parteide) teke vms.*

VII. Kultuur XX sajandil. 5 p

1. Nimeta sinu arvates XX sajandi kaks kõige tähelepanuväärsemat tehnikat, teadust või kultuurisaavutust enne ja pärast Teist maailmasõda. Põhjenda oma valikut. 4 p

Saavutus ja põhjendus peavad olema kooskõlas.

Enne Teist maailmasõda.

Saavutus: *filmikunst*

Põhjendus: *võimaldas mõjutada suurt hulka inimesi ning erinevalt teistest kunstiliikidest oli seda lihtne levitada riigi kaugematesse nurkadesse.*

Pärast Teist maailmasõda.

Saavutus: *personaalarvuti*

Põhjendus: *tänapäeval on arvutid kasutusel peaaegu kõigis eluvaldkondades.*

2. Too XX sajandi massikultuuri iseloomustav näide. 1 p

Rock-muusika levik, tarbeesemete (külmkapp, pesumasin, tolmuimeja jne) laialdane kasutamine, noorsoomoe levik või diskoteegid jne.

NB! Näide peab iseloomustama XX sajandi massikultuuri.